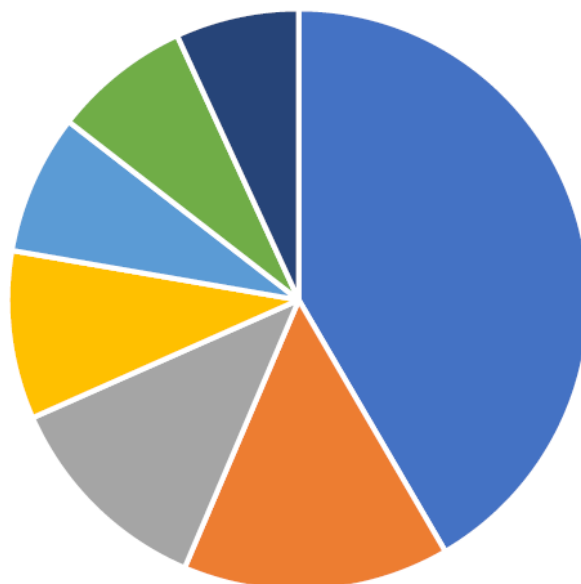

DUŠEVNÍ ZDRAVÍ DĚTÍ A MLADISTVÝCH JAKO JEDNA Z PRIORIT NÁRODNÍHO PLÁNU OBNOVY

Národní plán obnovy má za cíl mírnit dopady pandemie covid na stav obyvatelstva. Má být rychlou překlenovací podporou na nejakutnější problémy naší společnosti. **Bohužel se ale zaměřuje více na budování infrastruktury než na skutečnou podporu konkrétních pandemií ohrožených lidí.** Je v něm celkem 192 miliard, přičemž na podporu vzdělávání je plánováno jen necelých 18 z nich. Z toho na podporu vzdělávání dětí ohrožených školním neúspěchem jen zanedbatelná menšina a na podporu duševního zdraví dětí a pedagogů plán bez ohledu na dostupná data nemyslí vůbec.¹

Národní plán obnovy (192 mld.)

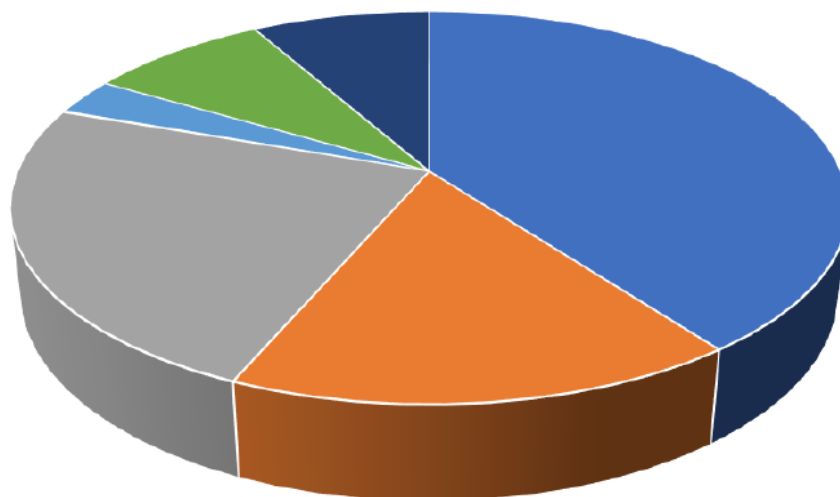

- Fyzická infrastruktura a zelená tranzice (79,994 mld.)
- Digitální transformace (28,488 mld.)
- Trh práce (22,985 mld.)
- Vzdělávání (17,988 mld.)
- Zdraví a odolnost obyvatel (14,95 mld.)
- Instituce a regulace a podpora podnikání v reakci na COVID-19 (14,691 mld.)
- Výzkum, vývoj (13,2 mld.)

¹ Vliv epidemie koronaviru na nárůst duševních onemocnění u Čechů, 2020: <https://www.mzcr.cz/tiskove-centrum-mz/vliv-epidemie-koronaviru-na-narust-dusevnych-onemocneni-u-cechu-projednala-rada-vlady-pro-dusevni-zdravi/info@cosiv.cz | www.facebook.com/o.s.cosiv | www.cosiv.cz>

Velká část alokace na vzdělávání putuje opět převážně do betonu a hardware a nikoliv na podporu potřebných dětí. Více než třetina konkrétně 7,156 miliard je plánována na rozvoj akademických pracovišť a dostavbu akademických objektů, další 3 miliardy pak na transformaci vysokého školství a 4,857 miliardy směřuje do vybavení a digitalizace základních a středních škol. Na cílenou vzdělávací podporu znevýhodněných a ohrožených dětí poputují jen necelé tři miliardy. Na podporu škol v sociálně vyloučených lokalitách 1,475 miliardy, a na doučování dětí je aktuálně narozpočtováno „jen“ 1,5 miliardy. A ještě ke všemu na celé 4 roky. Tato alokace rozhodně nepostačí na dostatečnou podporu všech potřebných dětí po roce distančního vzdělávání nebo dokonce zcela bez kontaktu se školou.

Investice do oblasti vzdělávání (17,988 mld.)

- Rozvoj akademických pracovišť a dostavba akademických objektů (7,156 mld.)
- Transformace vysokého školství (3 mld.)
- Fond mobilních digitálních zařízení pro žáky a digitalizaci ZŠ a SŠ (4,295 mld.)
- Reforma kurikula a její implementace (20 mil.)
- Podpora digitálních kompetencí žáků (0,542 mld.)
- Doučování dětí (1,5 mld.)
- Podpora znevýhodněných dětí (1,475 mld.)
- Podpora duševního zdraví dětí (0)

České děti teď však mnohem více než budování akademických pracovišť potřebují komplexní podporu v oblasti vzdělávání i zdraví. Potřebují především obnovit duševní pohodu, podpořit zdravé životní i studijní návyky, motivaci a zájem o vzdělávání, a samozřejmě také přímou podporu ve vzdělávání a doplnění potřebných dílčích znalostí a kompetencí. Jinak si řada z nich ponese následky pandemie ještě hodně dlouho nebo po celý život. **A o to vyšší budou i ekonomické**

náklady společnosti (sociální podpora, psychiatrická a zdravotní péče, zvýšení kriminality apod). Vyšší návratnost investic do včasného řešení již byla mnohokrát vědecky prokázána (např. Karoly et al., 2017²; PAQ Research, 2020³; Valmaggia et al., 2009⁴).

Přes jednoznačný důraz předních evropských a světových organizací na nutnost snížit negativní dopady pandemie na vzdělání, nerovnosti a duševní zdraví dětí a mladých lidí (OECD 2020; EK 2020; WHO 2021⁵) se Národní plán obnovy na tyto oblasti zaměřuje pouze okrajově a výrazně nedostatečně. Dle EK musí NPO přispívat mimo jiné k posilování sociální odolnosti a k provádění Evropského pilíře sociálních práv prostřednictvím podpory politik pro děti a mládež a zmírňování sociálních dopadů krize s cílem zlepšovat ekonomickou, sociální a územní soudržnost a konvergenci EU (Úřad vlády ČR, 2021⁶). Měl by mj. zahrnovat opatření zaměřená na snižování předčasných odchodů ze vzdělávání a rizika generačního přenosu ekonomického znevýhodnění a sociální exkluze (sledované ukazatele Social Scoreboardu, které jsou pandemií negativně ovlivněny). V NPO je však těmto opatřením věnována jen minimální pozornost a nejsou na ní alokovány odpovídající zdroje.

Celková alokace na 4 roky	+ 192 mld.
Z celkové alokace 17,988 mld na vzdělávání (MŠMT) připadá na:	
3.1 Inovace ve vzdělávání v kontextu digitalizace (MŠMT)	4 857 000 000
Reformu kurikula a její implementace	20 000 000
Implementaci DigCompEdu (podpora digitálních kompetencí u žáků)	542 000 000
Fond mobilních digitálních zařízení pro znevýhodněné žáky a digitalizaci ZŠ a SŠ	4 295 000 000
3.2 Adaptace kapacity a zaměření školních programů (MŠMT)	13 131 000 000
Rozvoj akademických pracovišť a dostavbu akademických objektů	7 156 000 000
Transformaci vysokého školství	3 000 000 000
Podporu znevýhodněných dětí	1 475 000 000
Doučování dětí	1 500 000 000
Podporu duševního zdraví dětí	Beze zmínky

² Karoly Lynn A., Greenwood Peter W., Everingham Susan S. Sohler, Houbé Jill, Kilburn M. Rebecca, Rydell C. Peter, Sanders Matthew and Chiesa James (2017). Investing in Our Children: *What We Know and Don't Know About the Costs and Benefits of Early Childhood Interventions*. Santa Monica, Calif.: RAND Corporation; https://www.rand.org/pubs/monograph_reports/MR898.html MR-898-TCWF, 2017

³ PAQ Research (2020). Nerovnosti ve vzdělávání jako zdroj neefektivit [Online]. <https://www.nadacecs.cz/data/documents/db/NCS-studie-nerovnosti-fin.pdf>

⁴ Valmaggia, L. R., McCrone, P., Knapp, M., Woolley, J. B., Broome, M. R., Tabraham, P., et al. (2009). Economic impact of early intervention in people at high risk of psychosis [Online]. *Psychological Medicine*, 39(10). <https://doi.org/10.1017/S0033291709005613>

Vláda by neměla Národním plánem obnovy řešit jen své dlouhodobé problémy v oblasti infrastruktury, ale skutečně cíleně podpořit zranitelné skupiny obyvatel, na které měla pandemie dramatické dopady. A mezi ně děti ohrožené školním neúspěchem a duševními problémy ve školách a školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy rozhodně patří. COSIV proto navrhuje:

1. **Využít část alokace z Fondu mobilních digitálních zařízení ve výši 1 miliardy ke zpřístupnění témat souvisejících s podporou duševního zdraví v českých základních a středních školách a školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy.** V rámci plánovaných investic do vybavení a digitalizace českého školství navrhujeme vybavit školy interaktivními digitálními obrazovkami, které umožňují do škol přinášet zásadní témata a informace pro děti i pedagogy atraktivní a interaktivní formou. Interaktivní obrazovky jsou informačním centrem školy, které umožňuje komunikaci směrem k žákům i pedagogům. Vedení je využije především pro sdílení aktualit, informací a provozních a organizačních informací. Odborní partneři (MŠMT, MZ, MPSV, NÚDZ, univerzity, neziskové organizace) do nich dodávají tematické obsahy a informace. Proč a jak pečovat o své duševní zdraví, kam se obrátit o radu a pomoc v případě duševních obtíží, velkého stresu, násilí v rodině nebo k věku přináležejících starostí, jaká jsou základní dětská práva, co je šikana a jak se jí bránit, obsahy primární prevence, strategie na zvládání stresu apod. Využitelnost obrazovek je však širší směrem k řadě dalších edukativních obsahů (první pomoc, BESIP, prevence kriminality atd). Digitální obrazovky (např. <https://amosvision.cz/cz>) jsou cestou, jak k dětem atraktivně a jednoduše dostávat důležitá témata a informace, zvyšují dovednosti a zájem o využívání digitálních technologií ke vzdělávání a umožňují zájemcům ze strany dětí přispívat do sdíleného obsahu.
2. **Vyhradit z alokace na vzdělávání alespoň dvě a půl miliardy korun na cílené posilování socio-emočních dovedností a zvyšování psychické odolnosti dětí.** K tomu školy potřebují budovat kvalitní podpůrnou síť uvnitř i vně škol, mezioborovou spolupráci s přirozenými partnery z oblasti zdravotní i sociální, posílit kapacity i kompetence školských poradenských pracovníků k identifikaci i zajištění podpory pro děti v psychosociální zátěži a rozvíjet kompetence pedagogických pracovníků v tématech podpory duševního zdraví dětí i pedagogů. Na všech stupních školství je tedy nezbytné zejména:
 - a. **Posílení kapacit pracovníků poskytujících psychosociální služby ve školách a školských zařízeních** (školních psychologů, školních speciálních pedagogů, sociálních pedagogů) k zajištění dostupné podpory v oblasti duševního zdraví a speciálních vzdělávacích potřeb dětí, žáků a studentů.
 - b. **Rozvoj dovedností pedagogických pracovníků (učitelů, vychovatelů, speciálních pedagogů, psychologů, asistentů pedagoga) v podpoře duševního zdraví a minimalizaci dopadů traumatu na děti a mladé lidi** s využitím výzkumně ověřených metod a postupů uplatňovaných v rámci trauma respektujícího přístupu (tzv. trauma informed approach).
 - c. **Posílení vzdělávacích obsahů zaměřených na podporu duševního zdraví a trauma respektujícího přístupu na pedagogických a dalších fakultách připravujících budoucí pedagogické pracovníky.**

ZDŮVODNĚNÍ

České pojetí nouzového stavu dopadlo nejpřísněji právě na děti. Jejich vzdělávání a potřeby nebyly pro naši vládu prioritou. Zatímco provozy jely naplno, děti seděly celý rok doma. Bez možnosti chodit do školy, na kroužky či trávit čas s kamarády. Mimořádná opatření dopadla právě na ně tvrději než na dospělé populaci. **A negativní dopady celoroční izolace jsou patrné nejen v oblasti vzdělávání, ale také v oblasti duševního zdraví a celkového wellbeingu dětí.**

Psychické obtíže spojené s negativními zážitky, pocitem ohrožení vlastního zdraví a svých blízkých, nejistotou a nemožností ovlivnit situaci spojenou s pandemií a navazujícími restriktivními opatřeními **negativně ovlivňují schopnost učení, soustředění, motivaci a celkové duševní a fyzické zdraví dětí a mladých lidí.** Dopady těchto negativních zážitků se mohou kumulovat a negativně ovlivňovat jejich život v dospělosti. U osob, které byly v dětství vystaveny vícečetným negativním zážitkům, byla prokázána intenzivnější potřeba zdravotní a sociální podpory i riziko předčasného úmrtí v důsledku nevhodných strategií vyrovnávání se se stresem a psychickou nepohodou (např. ve formě užívání návykových látek, nelátkových závislostí, sebepoškozování, vysokokalorické stravy apod.) (Felitti et al., 1998¹; WHO, 2017²).

Evropská komise (2020) upozorňuje, že pandemie bude mít dlouhodobé **dopady na učení dětí a mladých lidí. Stres, smutek a demotivace,** které jsou po období pandemie a s ní spojených omezení prakticky u všech dětí vyšší, se **vyskytují ve větší míře a intenzitě u dětí z ekonomicky a sociálně znevýhodněných rodin** z důvodu častějšího nezajišťování jejich potřeb a případně i nevhodného zacházení ze strany rodiny³. OECD (2020) pandemii COVID-19 spojuje se **zvýšeným rizikem zanedbávání, týrání, partnerského násilí** a nedostatečné výživy u dětí z ekonomicky znevýhodněných rodin, což při **omezení přístupu k podpoře zajišťované pracovníky škol a komunitou dále zhoršuje jejich důsledky**⁴.

Stres působící na psychiku dětí, dospívající a rodiny během pandemie vzrostl nejen v důsledku samotné pandemie, ale také restrikcí uplatňovaných, které zejména na děti a mládež dopadly velmi tvrdě. Děti a dospívající, kteří byli před nástupem pandemie duševně nemocní nebo měli vážné emoční problémy, mají **v době této krize zvýšenou potřebu intervence. Potřebu intervence mají současně i děti a mladí lidé, kteří ji před pandemií nepotřebovali.** Omezení uplatňovaná v souvislosti s pandemií však výrazně omezila i dostupnost péče a podpory. Indikátory zhoršení dostupnosti podpory duševního zdraví jsou například snížení počtu dohod o poskytování péče neodpovídající potřebám populace, snížení počtu nahlášení ohrožení dítěte (je přičítáno snížení možností okolí krizové situace v rodinách v důsledku omezení kontaktů odhalit) a vysoké procento dětí, které nejsou v kontaktu se školou a prakticky „zmizely“ z dohledu dospělých osob mimo rodinu. Byla také zaznamenána výrazně vyšší poptávka po službách podpory duševního zdraví přímo související s uvolněním restrikcí v jednotlivých zemích. ESCAP proto vyzývá EU a národní vlády v Evropě, aby nezanedbávaly situaci těchto dětí a do Národních plánů obnovy komplexně zahrnuly naplňování jejich potřeb (Fegert et al., 2021⁷).

ČOSIV dlouhodobě upozorňuje na důležitost podpory duševního zdraví dětí i pedagogů ve školách a školských zařízeních pro výkon ústavní výchovy. Již v době před pandemií jsme upozorňovali na závažnost situace a alarmující data v oblasti duševního zdraví dětí a mladistvých, jež se v důsledku pandemie pochopitelně jenom zhoršuje:

PROČ JE DŮLEŽITÉ SE ZABÝVAT DĚTSKÝM DUŠEVNÍM ZDRAVÍM?

Většina duševních onemocnění propuká mezi 12 a 24 rokem.

Včasná identifikace duševních obtíží vede k prevenci jejich negativních důsledků, snížení rizika rozvoje jejich závažnější formy a potřeby psychiatrické péče v dospělosti.